

Jelölőversenyek és értékelésük előkészítése

Csépányi Péter

Pilisi Parkerdő Zrt., termelési és természetvédelmi főmérnök

Az erdőgazdálkodás szakmai színvonalának, az erdőművelési elvek, stratégiák terepi alkalmazásának legfontosabb eredménye a gyakorlatban az, hogy melyik fára kerül a mindent eldöntő jelölés. A jelölés egy rendkívül összetett feladat, ahol sok tényezőt kell egyszerre fejben értékelni, összevetni az ismeretekkel, a szakmai elképzelésekkel, célokkal. Éppen ezért az erdőművelési ismeretek gyakorlásának, alkalmazásuk elsajátításának és kollégáink továbbképzésének egyik legjobb eszköze a jelölőverseny. A jelölőversenyen általában több feladatot kell a versenyzőknek teljesíteni, azonban a legfontosabb versenyszám a jelölés. Erről szeretnék néhány gyakorlati tapasztalatot megosztani az olvasókkal.

A versenybizottság kiválasztása

A verseny elbírálásához szükséges mintajelölést általában egy páratlan létszámú (pl. 5 fős) bizottságnak célszerű elvégezni. A bizottságot egyrészt az erdőművelésben és fahasználatban jártas szakmai vezetők, másrészt a helyi viszonyokat jobban ismerő szakemberek alkotják.

A parcella kiválasztása

A versenyek parcellái esetében törekedni kell olyan állományok, illetve állományrészek kiválasztására, ahol nincs könnyű feladata a szakembernek. Többször tapasztalható az, hogy korábban jól elvégzett tisztítások és gyérítések eredményeként egyértelmű a tennivaló. Általában 200-400 törzset tartalmazó, néhány tized hektár nagyságú parcellát kell kialakítani a kiválasztott területen.

A faosztályozás

A parcellák előkészítésénél az erdőnevelési gyakorlati faosztályozás (Danszky 1972) továbbfejlesztett változatát célszerű alkalmazni, ahol a javafák mellett kétféle segítő, és kétféle kivágandó fát különböztetünk meg a verseny jobb kiértékelése, illetve a mintajelöléstől különböző, azonban hasonlóan elfogadható erdőművelési megoldások igazságos megítélése érdekében:

- J, javafa.
- S1, elsőrendű segítőfa: egyértelmű a védő szerepe a javafák törzsének árnyalásában, illetve a talaj árnyalásában.
- S2, másodrendű segítőfa: kevésbé fontos a segítő szerep, azonban nem érdemes kivágni, például ökológiai szerepe miatt (holtfaanyag képzés, stb.).
- K1, elsőrendű kivágandó fa: akadályozza a többi jó minőségű egyed növekedését, vagy például nem a termőhelynek megfelelő fafaj.
- K2, másodrendű kivágandó fa: inkább kivághatónak kellene nevezni, olyan faegyed, amely nem hátráltatja javafák növekedését, azonban kivágásával nem okozunk problémát az állományban.

Általában csak az élő törzseket vesszük be a versenybe, a lábon álló száraz törzseket figyelmen kívül hagyjuk.

A parcella berendezése, számozása és teljes felvétele

A parcella gondos berendezése nagyban megkönnyítheti versenyző feladatát. A nagyjából téglalap alakú, szalaggal körülvett parcellában 6-10 m széles, szintén szalaggal elválasztott folyosókat lehet kialakítani úgy, hogy a folyosó végén fordulva a következő folyosóba jusson a versenyző. Ez megkönnyíti a fák megszámozását, a versenyzők haladását, és nem maradhat ki fa az értékelésből. A számozást a parcella bejáratánál kezdve a folyosón haladva a parcella végéig kell elvégezni úgy, hogy a szám fa törzsének két oldalán legyen megfestve, a haladási irányhoz képest szemből és hátulról. A számozás után fel lehet venni a sorszámok szerint a fafajt, a mellmagassági átmérőt, a magasságot, a szociális helyzetet és meg kell mérni a parcella pontos területét (a sorszámozott fák koronái által lefedett terület). Ezekből az adatokból meg lehet határozni a parcella legfontosabb adatait (pl. törzszám, körlap, élőfakészlet), az elegyarányt és más érdekes adatokat, mint például az átmérőeloszlást.

A mintajelölés irányelveinek kidolgozása

A bizottság legfontosabb feladata a mintajelölés irányelveinek meghatározása az adott parcellában. A hatékony munkavégzéséhez célszerű közösen végigjárni a parcellát, miközben egymással konzultálva ki lehet alakítani az adott parcella jelölési irányelveit:

- Mik a céljai az adott beavatkozásnak?
- Milyen értéksorrendet állítunk fel az egyes fafajok között, a termőhely, a fák minősége és más szempontok függvényében (természetesen komplex módon, ökológiai és ökonómiai szempontok alapján)? Kell-e esetleg korrigálni az elegyarányokat?
- Milyen erélyű legyen a beavatkozás?
- Milyen állományszerkezetet célzunk meg?

Enélkül a bizottság nem tud eredményes munkát végezni, mert a jelölés nem lesz következetes.

A bizottság jelölése

Amennyiben a bizottság megegyezett az irányelvekben, akkor kialakult stratégia mellett, a parcellában a kijelölt folyosókon haladva végzi el a mintajelölést, miközben az előkészített parcellajegyzőkönyvben (amely törzsenként tartalmazza, a sorszámot, a fafajt, az átmérőt, a magasságot, és a fatérfogatot) osztályozza az egyes fákat (J, S1, S2, K1, K2). Mivel a versenyzők is ugyanezen az útvonalon haladnak végig, a verseny folyamán minimálisra csökkenthető a parcella más útvonalon történő bejárásából adódó nézőpontbeli különbség. A bizottság a minél tökéletesebb

jelölés érdekében megszalagozza java és a kivágandó fákat, majd a munka végeztével megegyeszer leellenőrzi a jelölést, mielőtt a szalagokat leveszi a törzsekről.

Amennyiben bizottság tagjai az irányelvekben megegyeztek, akkor kevés a vita, mert a stratégiát minden bizottsági tagnak be kell tartani. Természetesen egy-két fa esetében itt is lehet vita. Amikor többféle helyes megoldás lehetséges, azaz nincs lényegi különbség, hogy az adott helyen melyik fát jelöljük ki és melyik marad, jó alkalmazható a K2 és S2 minősítést, hogy a másik se legyen igazságtalanul alulértékelve. A jelölés végeztével le kell ellenőrizni, hogy a bizottság jelölése az irányelveknek megfelelő erélyű volt-e, amely kivágásra jelölt (K1, K2) törzsek térfogatának összegzésével történik. Ekkor még van arra lehetőség, hogy helyesbítsünk.

Az értékelés kialakítása

Amikor a bizottság befejezte a parcellák kijelölését és ezzel együtt a J, S1, S2, K1, K2 minősítésű törzsek száma is megállapításra került, ezután mindegyik súlyt, azaz hibapontot kap.

A J, S1, S2 esetén a törzsszáma szorozva a kivágással, illetve K1, K2 esetén a meghagyással járó hibapontokkal, adja az adott versenyszámban elérhető maximális pontszámot. Tehát az adott versenyszámban (parcellában) az érhet el nulla pontot, aki az összes J, S1, S2 minősítésű fát kivágja és az összes K1 és K2 minősítésű fát meghagyja.

1. táblázat. Példa a hibapontok kiszámítására

Parcella száma	Elérhető maximális pontszám (P):		100	Súly ill. hibapont/törzs s_i	Összes pont
	Faosztályok	Arányok A_i	Törzsszám N_i (db)		
I.	J	0.340	53	0.64	34.0
	S1	0.280	140	0.20	28.0
	S2	0.040	111	0.04	4.0
	K1	0.335	57	0.59	33.5
	K2	0.005	3	0.17	0.5
Mindösszesen		1.000	364	-	100.0

A fenti táblázatban található arányok megadása biztosítja az egyes minőségi osztályba tartozó törzsek egyedi súlyának kiszámítását. A javafák (J), segítőfák (S1, S2) és a kivágandó fák (K1, K2) közötti arányt tetszés szerint lehet megadni, azonban célszerű körülbelüli $\frac{1}{3} : \frac{1}{3} : \frac{1}{3}$ arány megtartása, mert az állomány fejlődése szempontjából mind a három osztály fontos szerepet tölt be. A segítőfák és a kivágandó fák esetében az elsőrendűek és a másodrendűek megkülönböztetése a súlyokban is megmutatkozik. Az elsőrendűek egyedi súlya 3-5-szöröse a másodrendűekének. Az egyes osztályokba tartozó törzsek súlyának, illetve hibapontjának kiszámítása az alábbi módon történik, ahol a P az adott parcellában elérhető maximális pontszámot (jelen esetben 100) jelenti:

$$s_i = \frac{A_i \times P}{N_i}$$

Az arányokat nem szükséges parcellánként változtatni, mégis ez a módszer minden parcella esetében más hibapontot számol az adott osztályba tartozó törzsszám függvényében. Ha az arányokat a 1. sz. táblázat szerint alakítottuk ki, akkor az elérhető maximális pontszám az alábbi triviális esetekben a legkisebb elérhető eredménytől a legnagyobb felé haladva a következőképpen alakul, feltételezve, hogy más hibát nem vét a versenyző:

- összes J, S1, S2 kivágása, összes K1, K2 meghagyása: 0,0 p
- összes J, S1, S2 kivágása: 34,0 p
- összes J, S1 kivágása: 38,0 p
- összes J kivágása: 66,0 p

- összes K1, K2 meghagyása: 66,0 p
- összes K1 meghagyása: 66,5 p
- összes S1, S2 kivágása: 68,0 p
- összes S1 kivágása: 72,0 p
- összes K2 meghagyása: 99,5 p
- összes S2 kivágása: 96,0 p
- összes J, S1, S2 meghagyása, összes K1, K2 kivágása: 100,0 p

Összefoglalás

A fenti tapasztalatok alapján szervezzük a Pilisi Parkerdő Zrt-nél több, mint 20 évvel ezelőtt először indított, és azóta is rendszeresen, évente megtartott jelölőversenyeket. Ezeken a versenyeken további versenyszámokat is beiktattunk. Állandó versenyszám az elméleti felkészültséget bizonyító teszt, a trófeabírálat, és amikor lehetőség van rá, a választékolás. Azonban a verseny legfontosabb száma, - mint azt a bevezetésben is hangsúlyoztam - a jelölés, melynek súlya a verseny teljes pontozásában 80-90%, hiszen hivatásunk egyik legszebb és legfontosabb feladatáról van szó.

Nem utolsósorban a természetközeli erdőgazdálkodás fogásait lehet ilyenkor bemutatni, és az így kezelendő erdők jelöléséhez nyújt jó tanpályát és felkészülési lehetőséget egy jól szervezett jelölőverseny. Javaslom, hogy minél többen szervezzenek rendszeresen jelölőversenyeket, ahol a versengés mellett a továbbképzése a fő hangsúly.

Irodalom:

Danszky I. (szerk.)(1972): Erdőművelés. Irányelvek, eljárások, technológiák II. Erdőnevelés-erdővédelem. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.